

9DES9

George Banu NOSTALGIA AVANGARDEI

„Pentru că nu ești nici cald, nici rece, pentru că ești călduț, te vomit” – frază din Apocalips pe care Jerzy Grotowski, maestru al avangardei din anii '60, o cita atunci adesea. Azi, când timpul remușcărilor datorate încrederii excesive în avangardă pare să se epuizeze, această frază îmi revine în minte ca amintirea unei radicalități de mult abandonate, a unei revolte adormite și a unei provocări stinse... Teatrul a devenit călduț! Prea călduț, și pe deasupra lipsit de orice complex de culpabilitate. Această adormire pare să continue și siesta se generalizează. De aceea, dacă ar fi o piesă de scris azi, ea ar trebui să se cheme, însușindu-și un titlu celebru din anii '20. „Despre importanța de a fi în dezacord”.

La Perugia, în timpul unui week-end iernatic, nostalgia avangardei m-a invadat brusc. Piergiorgio Giacché a consacrat un colocviu lui Carmelo Bene, artist care a tulburat scena europeană din anii '60-'70. El a lansat atunci o revoltă pe plan estetic, refractară la utopia ideologică și la discursul sociologic, o revoluție tipică de avangardă, unde provocările și solipsismul se impuneau fără nici o preocupare de măsură. Ascultând comentariile despre Bene, revăzând secvențe din spectacole, auzind fragmente din recitalurile sale, dintr-o dată nevoia de avangardă, ea de un aer de munte, aer tare ce pune la încercare plămâni, a reapărut. Și numeroasele spectacole „călduțe” din jur mi-au apărut fade.

Bene a devenit dintr-o dată o emblema a absenței, o încarnare a ceea ce ne lipsește azi, și astfel, prin arta lui fără restrângeri, nici cenzuri prudente, el acuză implicit epoca noastră de „stagnare”. Stagnare – termenul a fost folosit acum cincisprezece ani pentru a desemna climatul societății sovietice sub Brejnev. Climat al somnolenței. Al somnolenței, nu al somnului care poate produce „monștri”, cum spunea Goya. Somnul este o stare puternică, autonomă, nicidecum tranzitorie, somnolența, în schimb, e „călduță” și ea trebuie „vomitată”.

Carmelo Bene ne propune „să ne pierdem pentru a ne salva”. A te pierde înseamnă a apăra valori pe care artistul occidental de obicei le refuză cu oroare: inorganicul, automatismul, refuzul de public și altele. Dacă Brook susține ideea unui „teatru al vieții”, teatru al energiei care animă o lume concentrată în jurul acțiunii dramatice, Bene impune un teatru al morții care vizează răsturnarea carnavalescă a valorilor: un teatru exploziv, ca expresie a neantului la care conduce iremediabil scepticismul avangardei, transformată aici în atitudine de viață. Redescoperind intensitatea lui Bene, am reînviat memoria a celor momente în care teatrul nu se mulțumea cu el însuși, ci era un teatru de contestație, un teatru în rebeliune. În România, printr-o coincidență semnificativă, l-am reîntâlnit, cu ocazia premiilor UNITER, pe Aureliu Manca, care a personificat pentru noi această revoltă fără compromis proprie marilor aventurieri ai avangardei. La Perugia și la București, Bene și Manca mi-au apărut ca două imagini simbolice ale unei voințe de a ataca arta în mod total. Ele evocau nu atât viața mea, cât o „biografie colectivă”, biografia unei generații pentru care avangarda a fost un orizont utopic. Probabil că în anii '30, când stalinismul și fascismul au impus dogmele lor de viață, numeroși au fost cei care, ca noi acum, au trăit nostalgia avangardei din anii '20. Așa este făcută viața acestui secol, mai mult ca a oricărui: viață de cielni.

La Paris, pareă pentru a răspunde acestei nostalgii, a fost programată opera unui mare compozitor de avangardă – Bernd Alois Zimmermann. El pleacă de la textul acestui autor, din păcate puțin cunoscut în România, Siegfried Lenz, care a scris *Soldații*. Textul povestește istoria unei pașuni și a tot ce produce ea ca destabilizare a ierarhiilor sociale și a ordinii morale. Dar Zimmermann nu se mulțumește cu o simplă adaptare muzicală a textului, ci înscrie opera lui Lenz într-o viziune globală a Europei, care ne conduce de la epoca saloanelor la aceea a lagărelor de concentrare și a bombei de la Hiroshima. Astfel, destinele individuale și

cele colective se întrepătrund într-o arhitectură gigantică al cărei sens ultim se poate formula astfel: arta modernă, pentru Zimmermann, reclamează extensia maximală, viziunea corală, pentru a putea vorbi despre haosul care domină secolul XX. Pe de altă parte, Zimmermann dezvoltă hiperbolic prezența mașinii și a tehnologiei ca dat al experienței umane moderne.

Soldații e examenul la care se supune Zimmermann, ce se definea el însuși ca „cel mai bătrân dintre artiștii de avangardă”: el se confruntă cu destinele lumii, punând în același timp la încercare toate cadurile celei mai tradiționale forme de spectacol – opera. Zimmermann se plasează în centrul unei contradicții a cărei soluție o caută. Avangarda, dintr-o dată, a cultivat gustul paradoxului. Între solitudinea lui Bene și coralitatea lui Zimmermann un termen comun se impune: nevoia de exces, sindromul al revoltei.

Fără a atinge asemenea intensități exemplare, un spectacol recent semnat de Gilberte Tsai restaurează gustul pentru spectacolele ce părăsesc sala de teatru și plasează spectacolul într-un context diferit, într-o situație neobișnuită pe care apoi el o poate povesti asemenea unei experiențe de viață. De astă dată, în acest spectacol despre mitul grădinii, noi ne aflăm într-un teritoriu exotic unde bambușii ne înconjoară de peste tot, iar umiditatea e aceea a tropicelor. Teatrul înlocuiește viața și fiecare își poate construi propria lui aventură în acest peisaj mental care, pentru două ore, devine realitate. Actorii reciau texte celebre despre arta grădinii la curtea regilor sau observații mediocre despre zarzavaturi și legume. Grădina nu e doar o proiecție a paradisului, ci și o sursă alimentară. Într-un univers concret ce evocă literatura sud-americană, textele ne proiectează într-un adevărat labirint mitologic. Acest spectacol de avangardă nu ne povestește istoria grădinii, ci ne permite să trăim experiența grădinii. Avangarda a privilegiat dintotdeauna actul și trăirea lui.

Într-un interviu recent, André Engel, care a fost unul dintre cei mai activi animatori ai scenei franceze din anii '70, afirma: „Noi am pierdut războiul avangardelor, și când ai pierdut vezi inamicul instalându-se, ocupând fortărețele, organizând ideologia... Adevărata viață e altundeva, în sentimente, libertate, utopie. Nimic nu mă va face să accept lumea în care trăim. Teatrul nu trebuie să ne spună niciodată să îngenuchem, ci, dimpotrivă, să acuze forța care ne zdrobește”. În aceste rânduri se exprimă aceeași nostalgie a avangardei pe care am resimțit-o la Perugia. Nostalgia unei rebeliuni contra acordului ce s-a extins, transformând teatrul într-o artă prea mulțumită de sine însăși și de limitele sale. ■

